THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 — Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די "קראָוס נעסט" פראָכט טאריפן

די דערקלערונג פון פרעמיער בענעט אין רעדזשיינע לעצטע וואָך, אז די "קראָוס נעסט" פראכט טאריפן וועלן אנגעווענדעט ווערן אויפ'ן תבואה טראנספארט דורך דער האדסאָן-ביי אייזנבאן קיין טשערטשיל, איז אויפגע־נומען געווארן מיט באזונדער צופרידנהייט פון די סאסקאטשעוואנער פאר־מערס.

דער "קראָוס נעסט פעס" פראכט אָפּמאך מיט די קענעדיען פאסיפיק אייזנבאנען איז אריין אין קראפט אין יאר 1898. די רעגירונג האט דאן גע־געבן דער אייזנבאן א קאָנצעסיע צו בייען די קראָוס נעסט פעס ליניע פון מעקלאוד. אלבערטא, קיין קומענעי לענדינג, ב. ק., און פאר דער דאָזיקער וויכטיקער קאָנצעסיע האט די אייזנבאן פארפליכטעט זיך צו געבן באשטימ־טע פראכט טאריף קאָנצעסיעס אויף תבואה צו די פארטן פון פארט וויליאם און פארט ארטור.

א סך פארזוכן זיינען פון דאן אָן געמאכט געווארן פון די אייזנבאנען בטל צו מאכן די דאָזיקע ביליקערע טאריפן. אנדערע אייזנבאנען האָבן גע־מוזט נאָכקומען דער סי. פי. אר. אין די פונקטן וואו זיי זיינען זיך צוזאמענ־געקומען מיט איר, אָבער דארט וואו זיי האָבן ניט געהאט די סי. פי. אר. פאר א קאָנקורענס, האָבן זיי גערעכנט העכערע פראכט טאריפן. מיט עטלאכע יאר צוריק האט אָבער די רעגירונג פעסטגעשטעלט די "קראָוס־נעסט טאריפן פאר אלע אייזנבאנען פון אלע פונקטן.

אין דער האדסאָן־ביי ליניע האָבן אָבער די פארמערס געזוכט נאָך א ביליקערן צוטריט פאר זייער תבואה צום וועלט מארק. וואָלטן אָבער בנוגע דער דאָזיקער ליניע אָנגעווענדעט געווארן די געוויינלאכע מייל טאריפן אויף תבואה, דאן וואָלטן די פארמערס פון איר ווייניק געוואונען. דאָס וואס זיי וואָלטן געוואונען דורך דער נאָענטקייט פונ'ם נייעם פארט, וואָלטן זיי אין א גרויסער מאס פארלאָרן דורך דעם אונטערשייד צווישן "די קראָוס נעסט" טאריפן קיין פארט־ווילאיאם, פון איין זייט, אין די מייל טאריפן קיין טשייר־טשיל, פון דער צווייטער זייט.

עס איז דערפאר פארשטענדלאך דאָ צופרידנהייט פון די פארמערס מיט דעם פרעמיערס הבטחה, אז די "קראָוס נעסט" טאריפן וועלן אָנגעווענדעט ווערן בנוגע תבואה טראנספארטן דורך דער האדסאָן־ביי ליניע. דאָס וועט מיינען, אז ווען דער פארט אין טשערטשיל וועט פארענדיקט ווערן און וועט באַרעכטיקן די האָפענונגען וואָס ווערן אויף אים געלייגט בנוגע זיין פראָק־טישקייט,— וועט די דאָזיקע ליניע ברייגנען גוזאלדיקע נוצן פאר די פארמערס

לויט'ן חשבון פון דזשארדזש ה. סמיט, פראכט טאריפן עקספערט פון דער סאסקאטשעוואנער רעגירונג, קומט עס אויס, אז דער "קראָוס נעסט" טאריף וועט שניידן דעם אייזנבאן פראכט פון סאסקאטשעוואנער פונקטן ביז טשערטשיל אויף נאָענט פון האלב פונ'ם מייל טאריף.

אזוי, למשל, וואָלט דער מייל טאריף אויף תבואה פון רעדזשיינע קיין טשערטשיל באטראָפן 41½ סענט א הונדערט פונט. בעת דער קראָוס נעסט טאריף וועט באטרעפן בלויז 21 סענט. פון סאסקאטון וואָלט דער מייל טאריף אויף באטראָפן 41½ סענט, און דער קראָוס נעסט טאריף — בלויז 20 סענט.

אין דורכשניט וועט די איינשפארונג פאר סאסקאטשעוואנער פאר־מערס, פון אלע פונקטן פון דער פראָוויינץ באטרעפן אן ערך פון 20.4 סענט אויף א הונדערט פונט, אָדער ארום 12½ סענט א בושל.

דאָס מיינט, אז דער סאסקאטשעוואנער פארמער וועט פאר יעדן בושל פון זיין תבואה געשיקט דורך טשערטשיל קריגן מיט 12½ סענט מער, ווי ער וואָלט געקראָגן אן דעם קראָוס נעסט טאריף. און דאָס מיינט זייער א סך פאר'ן פארמער ניט בלויז איצט, ווען ער קריגט פאר זיין ווייץ בלויז ארום 30 סענט א בושל, נאָר אפילו ווען די פרייזן אויף תבואה זיינען א סך העכער.

ווי מר. מערקלי, אייזנבאן מיניסטער אין דער סאסקאטשעוואנער רע־גירונג, באהויפטעט, וועט די פראָווינציעלע רעגירונג זיך משתדל זיין, אז די קראָוס נעסט טאריפן קיין טשערטשיל זאָלן אָנגעווענדעט ווערן ניט בלויז אויף תבואה, נאָר אויך אויף מעל, קלייען, האָבער־מעל און אנדערע מיל פּראָ־דוקטן. פאר דער פראָוויינץ דארף דאָס זיין זייער וויכטיק, ווייל א צו הויכער פראכט טאריף אויף מיל פּראָדוקטן אין פארגלייך מיט תבואה וועט שעדיקן דער מיל אינדוסטריע אין דער פראָוויינץ.

די עפענונג פונ'ם האדסאָן ביי מארשרוט וועט אזוי דארף אין א באַ־דייטנדיקער מאס פארבעסערן די לאגע פונ'ם פארמער און פארגרעסערן זיין קויף קראפט, — האָפט מר. מערקלי, — און דאָס וועט זיך שוין במילא גינס־טיק אָפּרופן אויף אלע צווייגן פונ'ם האנדל אין דער פראָוויינץ, וואָס היינגט אין איר וואוילזיין אין דער גרעסטער מאס אָפּ פונ'ם וואוילשטאנד פון איר איבערוועגנדיקער פארמער באפעלקערונג.

די אינדישע קאָנפערענץ

נים געקוקט אויף די ערנסטע אינערלאכע רייבונגען צווישן הינדוס און מוסולמאנער און צווישן עקסטרעמיסטן און מעסיקע, און ניט געקוקט אויף אויסערלאכע שטערונגען און שווערקייטן, — איז אָבער די אינדישע "רונ־דער טיש" קאנפערענץ וואָס ווערט איצט אָפּגעהאלטן אין לאָנדאָן געענטער צו דער לייזונג פונ'ם פּראָבלעם פון אינדישע באציאונגען מיט ענגלאנד, ווי זי איז געווען ביים אָנהויב פון די פארהאנדלונגען.

דער באזיס פאר'ן מעגלאכן אויסגלייך פון ביידע צדדים וועט מסתמא זיין דער האוס רול פלאן פארגעשלאָגן פון סער טעדזש באהאדור סאפרו. דער פארשלאג זיינער וועט זיכער ניט זיין צום הארצן די אינדישע עקסטרעמיסטן, צוליב זיין מעסיקייט. אָבער ער גיט אינדיע אויף פיל מער, ווי ענגלאנד איז נאָך מיט א קורצער צייט צוריק איר געווען גרייט צו געבן. דאָס איז אזוי א פשרה פארשלאג, — און א פשרהאיז דאָך אלץ וואָס מען האט געקאָנט דער־ווארטן פון אזא קאָנפערענץ.

און א פשרה האט די מעלה, וואָס זי אנטוואפנט די עקסטרעמיסטן, באַרויבנדיק זיי פון א וויכטיקן טייל פון זייער געווער. אזוי איז עס געווען מיט ארלאנד, וואו דע וואלעראס עקסטרעמע ריכטונג האט פארלאָרן איר אימפעט נאָכדעם ווי א פשרה אָפּמאך איז דערגרייכט געווארן, און אזוי וועט עס מסתמא אויך זיין מיט אינדיע.

די ארבעטער רעגירונג איז זייער פאַרזיכטיק ניט צו נעמען אויף זיך אליין די אחריות פאר וועלכן ס'איז אָפּמאך מיט אינדיע, צו דער קאָנפערענץ זיינען דערפאר איינגעלאדן געווארן סיי די ליבעראלע, און סיי די קאָנסערוואַ־טיווע פירער.

די ליבעראלן גייען שוין אין תוך איין אויף סאפרוס פלאן, מיט געווי־סע רעזערוואציעס. די קאָנסערוואטיוון נעמען דעם פלאן אויף קאלט. אָבער אויך ניט אבסאָלוט נעגאטיוו. דאָס ציינט, אז אלע פּאָליטישע ריכטונגען זיי־נען זייער נייגעריק צו האָבן די אינדישע פראגע געלייזט אויף א פרידלאכן אופן, — אפשר ניט אזוי צוליב פּאָליטישע, ווי צוליב עקאָנאָמישע און קאָ־מערציעלע טעמים: צו עפענען צוריק דעם אינדישן מארק פאר בריטישע סחורות. עס איז בלויז א פראגע פון דינגען זיך, — מען פרובירט אויסדינגען וואָס מער פּאָליטישן איינפלוס פאר ענגלאנד אין אינדיע.

עס זיינען דאָ אזוי גוטע אויסזיכטן, אז די קאָנפערענץ זאָל זיך פאר־ענדיקן מיט אן אפמאך, — וואָס וועט אפשר ניט אינגאנצן צופרידן שטעלן ביידע צדדים, אָבער ער וועט דערווייל מאכן א סוף צו דעם ביטערן קאמף.

א באזוך אין דריי גרויסע אידישע צענטרן: לאנדאן, פאריז און אנטווערפן

פון יקיר ווארשאווסקי

דריי גרויסע אידישע צענטערן אין דריי לענדער, וואָס קוים דריי־פיר שעה רייזע טיילט אָפּ איינעם פון דעם צווייטן און דאָך איז דער אונטערשייד צווישן זיי זייער א גרויסער.

לאָנדאָן, מיט אירע, אומגעפער, 175 טויזנט אידן, וועט אין איין דור ארום, אויב די אימיגראציע וועט זיין אזוי שוואך, ווי היינט, איינגאנצן אויפהערן צו זיין א אידישער צענטער. ביי היינ־טיקן טאג איז עס טאקע א שטאָט מיט קאָמפּאקטע אידישע מאסן, וואָס לאָזן זיך גוט פילן און זיי זיינען אָנגעענדיק אין דער אכט מיליאָנענדיקער מעטראָפּאָ־ליע. פאראן גאנצע קווארטאלן באזעצט מיט געדיכטער אידישער באפעלקערונג; אין אידישע הענט געפינען זיך גרויסע האנדלס צווייגן; א שטאט מיט א מעגנע סינאגאָגן, וואָס כמעט די גאנצע אידישע באפעלקערונג איז אין זיי אָנגעשלאָסן, אין דער שפּיץ פון וועלכער עס שטייט די "בארד אָף דעפּיוטיס"; מיט צוויי גרויסע טאג צייטונגען אין אידיש, מיט דעם העברייאישן "העולם"; דאָס זייד־ארט פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע מיט אי־ר וועלט־אינסטיטוציעס; די שטאָט, וואו ס'ווערט געמאכט די אידישע פּאָליטיק, וואו ס'ווערט באשלאָסן דער גורל פון אנזער ארץ־ישראל; א שטאט מיט לי־טעראראישע און נאציאָנאלע טראדיציעס, אין וועלכער ס'איז דערשינען די ערשטע צייטונג אין אידיש, א רייע העברייאישע צייטונגען ווי דער "היהודי" — ברענער'ס "המעורר" און א. וו. און נאָך היינט פארמאָגט זי א רייע אָנגעוועגע שרים־שטעלער, א שטארקע ציוניסטישע רעזוליר־אָנ־ניסטישע אָרגאַניזאציע, א קונסט און ליטעראטור געזעלשאפט „בן אורי", וואָס ארבעט נאָענץ אינטעגראַציע — און פון־רעסטוועגן, אויב עס וועט נישט קומען עפּעס א גרויסע ענדערונג, וועט דאָס אר־דישע לאָנדאָן אין א צוויי צענדליק יאָר ארום זיין א טויטע שטאָט ווי אנדערע גרויסע מערב אייראָפּייאישע שטעט, וואָס דאָס אידישע לעבן האט אמאָל אין זיי געבליט און היינט זיינען זיי געווארן גרויסע בית עלמינ'ס.

דער גוואלדיקער אסימילאציע פּראָ־צעס וועט ווערן אמאָל שטארקער און עסט זיך איין אין דעם אידישן אָרגאַ־ניזם. דער דאָזיקער אסימילאציע פּראָ־צעס איז ניט שרייענדיקער, אריסרופּנ־דיקער. ס'איז נישט קיין באוואוסטזיניקע פארלייקענונג, די גרויסע מאסן זיינען געשטימט רעליגיעז. מען שעמט זיך נישט מיט נאָמען איד. מען רעאגירט, און גאר שטארק, אויף אידישע צרות. אָבער אומבאוואוסט, נישט אָפּגעבנדיק זיך קיין דין וחשבון, פלעגט זיך די אסימילאציע ארום יערן איר א גראבן שטריק, וואָס האלט אים פעסט געבונדן. די מנהגים, לעבנס שטייגער, די ענגלישע קאלטקייט און שטייפקייט, דאָס באגעמען דאָס לעבן מיט אלע לעבנס דערשיינונגען, לויטן ענגלישן קוק, נישט מיט אלטער, אויזס, רחמנות, גאר מיטן אינטעלעקט, מיטן האלטן חשבון. מען ווערט איינגע־שלאָסן אין די איינגעגן ד' אמות פון דער איינענער היים, פון געשעפט, פון

אין די דרום אמעריקאנישע לענדער, האט נישט קיין גרויס ממשות. אָבער אנט־ווערפן אליין איז געווארן, א צוציאונגס ארט אין פון גאָך דער מלחמה אָן איז זי געווארן א גרויסער צענטער פון צאָפּלי־דיק אידיש לעבן ווי אין מזרח אייראָפּע. ס'האָבן זיך דאָ אָנגעקליבן גרויסע אידי־שע מאסן, וואָס האָבן מיטגעבראכט און דאָ פארוואנדערלט דעם אופן לעבן פון דער היים. מיט זיינע מעלות און חסרונות, מיט זיינע ליכט און שטן זייטן.

אנטווערפן איז א גרויסער עקאָנאָמי־שער צענטער מיט ספּעציעל אידישער פּראָדוקציע: דימאנטן. זי ליגט כמעט אינגאנצן אין אידישע הענט. ווען, דו גייסט פארביי די בערזע יערן טאג ביי נאָכמיטאג, זעסטו, ווי עס רוישט דארט בלויז פון אחינו בני ישראל: בריליאנטן הענדלער, אגענטן, עקספּארטן, און סתם מבינים, וואָס דרייען זיך ארום מיט די שטעקלאך אין די הענט ווי אין די אמאָ־ליקע גוטע צייטן. מען דערציילט, בעת דער מלחמה האט זיך דער דימאנטן האנ־דעל געהאט איבערגעטראָגן קיין אמ־סטערדאם (האָלאנד), אָבער ווען די מל־חמה האט זיך נאָר געענדיקט, אין יאָר 1918, האט די בעלגישע רעגירונג גע־שיקט אירן א פּאראשטייער קיין אמ־סטערדאם בעטן די אידן, זיי זאָלן זיך אומקערן קיין אנטווערפן. זיי האָבן טאָ־קע אָנגענומען די פריינדלאכע איינלא־דונג און זיי האָבן דאָ ווייטער אָנגעהויבן אנטוויקלען דעם דימאנטן האנדל.

ווען דו גייסט נאָר ארויס פון דעם הויפּט וואקזאל, קומסט אין דער סאמע רוישיקסטער נאס: פּעליקאן־סטראאס, וואָס איז געפּאקט מיט אידן, מיט גרויס־סע געשעפטן און האנדלס הייזער. דו זעסט אידן פון די נאָלעווקעס, מיט דעם אידישן לשון, מיט די אידישע תבואות, מיט דעם גמרא ניגון, אידן אין געהאק־טע קאפּאטעס, מיט לאנגע בערד, וואָס פּילן זיך דאָ, ווי אין דער היים. מען דאוונט און לערנט אין די בתי מדרשים, מען פירט מחלוקות צוליב עליות און אין אונזערע מקומות. אויך דאָס ציוניסטישע לעבן איז דאָ שטארק, דער "מזרחי" פּאראפּאנט דאָ איינעם פון זיינע פירער: דערבערב רבי אביגדור עמיאל, געווענדער רב אין גרא עווא. פאראן א העברייאישע מיטל שולע "תחכמוני", שולן פון יסו־די תורה" און אפילו חדרים מיט ישיבות, וואו מען לערנט געשמאק גמרא. אין א נישט אידישער גאס האָב איך געהערט ווי צוויי יונגע בחורים האָבן זיך מפּלפּל גע־ווען אין עפעס א סוגיא ווי אין סלאבאד־קע.

דער קאנטאקט מיט פּוילן איז זייער א גרויסער. פאראן א רייע בוכהאנדלונגען פון רומ"ל און אנדערע העברייאישע און אידישע ביכער, וואָס ווערן געשמאק גע־קויפט. די אידישע פּרעסע פון ווארשע, אפילו די נאָכמיטאג צייטונגען, ווערן דאָ גוט פארשפּרייט, הגם עס דערשיינען דאָ צוויי אייגענע אידישע צייטונגען. יערעס געשעענישע אין דער אלטער היים האט דאָ א גרויסן אָפּקלאנג. א שטיק אידיש מזרח לעבן אין דער מעטראָפּאָליע פון פּלאנדרין.

אין די דרום אמעריקאנישע לענדער, האט נישט קיין גרויס ממשות. אָבער אנט־ווערפן אליין איז געווארן, א צוציאונגס ארט אין פון גאָך דער מלחמה אָן איז זי געווארן א גרויסער צענטער פון צאָפּלי־דיק אידיש לעבן ווי אין מזרח אייראָפּע. ס'האָבן זיך דאָ אָנגעקליבן גרויסע אידי־שע מאסן, וואָס פארמאָגן א וואָ־רום געפיל פאר אידישע ענינים. דאָס איז די ספּעציעלע ענגלישע פלאג וואָס האָט זיך געלייגט אויך אויף דעם אידישן געמיט.

אביסל אנדערש איז די לאגע אין פּאָ־ריז.

וויפיל אידן זיינען פאראן אין פּאריז? ווער קאָן דאָס וויסן. עס גייט אָן אן אויס־אויפערלאכער שטראָם. א שמאלער אָבער א פּערמענאנטער, קיין פּאריז און אויך צו ביסלאך אין די גרעסערע פּראָווינץ שטעט. די עקאָנאָמישע לאגע איז לעצ־טענס געווארן ערגער. מען פארלאנגט ארבעטס פאפּירן און אזעלכע איז שווער צו באקומען. פראנקרייך איז דאָס איינ־ציקע לאנד, וואָס האט נאָך נישט באוויזן דורכלאָזן, למשל דעם "טי טיים" (די צייט פון טיי), דעם אזוי גערופענעם "פייוו אָ'קלאָק" (פינף אויגער), ווי אין דער היים דאָס מנחה דאוונען. אין דעם גרעס־טען געגיעג נאָך פּרנסה, אין סאמע מיטן ביזנעס, וועט ער זיך כאפּן ווי אמאָל ביי א פארגעפענער "שמונה עשרה", אז עס איז שוין באלד פיניף אזוינער אן ער וועט זיך־ארויסכאפּן אין דער ערשטער אן בעסטער קאפּע אויסצוטרינקען דעם ספּעציפיש ענגלישן "טי", א גלאז שטאר־קע טיי עסענע מיט אביסל מילך. אין די זעלבע זאך מיט אנדערע ענגלישע מנה־גים.

עס איז אויך א פאקט, אז אידן, אפי־לו די גרינע פארלירן נאָכן זיין א קור־צע צייט אין לאנד דעם נאָענאָן אינטערעס צו די אלע ענינים, וואָס האָבן זיי אינ־טערעסירט, איידער זיי זיינען אהער גע־קומען. איך האָב, למשל, נישט באַ־מערקט אין לאָנדאָן דעם "היים וועל", די ביינקשאפט צו דער אלטער היים ווי עס איז צו זעען, למשל, ביים אמעריקאנער אידן. די ערשטע צייטן לייענט ער נאָר דער אמעריקאנער, די אידישע צייטונגען פון דער היים, אָבער ביסלאכווייז הערט אויף דער אינטערעס אפילו ווען מען איז נאָך נישט אינגאנצן שוה בשוה מיט דער ענגלישער עברי אין מען כאפּט זיך צו אן ענגלישן "פייפער". מען פילט זיך נעענטער אפילו צו אמעריקע און צו איר פרעסע, ווי צו צייטונגען פון דער היים. די אלטע היים ווערט עפּעס אזוי ווייט, פרעמד, אז זי פליט אריס אינ־נאנצן פון זכרון.

ס'איז אפילו פאראן אין לאָנדאָן א "פארבאנד פון פּוילישע און אוקראינישע אידן", אָבער ער טוט אויף ווייניק ממ־שותיקעס כאראקטער.

דאָס איז אויך די סיבה, פארוואָס דער ציוניזם איז שוואך אנטוויקלט אין ענג־לאנד, אין דעם לאנד, וואו ס'ווערט גע־שמידט זיין גורל און וואָס בכלל גע־לינגט דאָ נישט צו באוועגן די אידישע מאסן צו א ספּעציפיש אידישער אק־ציע, אזוי ווי אין אנדערע לענדער. דע־ריבער ארבעט אויך דער "קרן היסוד" דאָ זייער שוואך, הגם אין ענגלאנד זיי־נען פאראן טויזנטער און טויזנטער זיי־ער רייכע אידן, וואָס פארמאָגן א וואָ־רום געפיל אין אידישע ענינים. דאָס איז די ספּעציעלע ענגלישע פלאג וואָס האָט זיך געלייגט אויך אויף דעם אידישן געמיט.

א באזונדער קאפּיטל פארנעמט דער ענגלישער פּאטריאָטיזם ביי אידן. אלעס, וואָס איז ענגליש איז שיין, גוט און פיין. דו מענסט דעם ענגלישן אידן דער־ציילן וועגן שיינע זאכן און מנהגים וואָס דו האָסט געזעען אין אנדערע מקומות, קוים זיינען זיי נישט אין ענגלאנד טוי־גען זיי נישט. דאָס ענגלישע לשון איז דאָס איידלסטע און צארטסטע, די ענגלי־שע פרויען די שענסטע אויף דער וועלט, דאָס ענגלישע פּאלק דאָס בעסטע, דאָס אמת'ע אויסדערוויילטע פּאלק. דער ערשט ניט לאנג אָנגעקומענער אימי־גראנט, וואָס האָט נאָך נישט באוויזן רעכט זיך אויסצוגרינען, וועט דיר נישט דורכלאָזן, למשל דעם "טי טיים" (די צייט פון טיי), דעם אזוי גערופענעם "פייוו אָ'קלאָק" (פינף אויגער), ווי אין דער היים דאָס מנחה דאוונען. אין דעם גרעס־טען געגיעג נאָך פּרנסה, אין סאמע מיטן ביזנעס, וועט ער זיך כאפּן ווי אמאָל ביי א פארגעפענער "שמונה עשרה", אז עס איז שוין באלד פיניף אזוינער אן ער וועט זיך־ארויסכאפּן אין דער ערשטער אן בעסטער קאפּע אויסצוטרינקען דעם ספּעציפיש ענגלישן "טי", א גלאז שטאר־קע טיי עסענע מיט אביסל מילך. אין די זעלבע זאך מיט אנדערע ענגלישע מנה־גים.

עס איז אויך א פאקט, אז אידן, אפי־לו די גרינע פארלירן נאָכן זיין א קור־צע צייט אין לאנד דעם נאָענאָן אינטערעס צו די אלע ענינים, וואָס האָבן זיי אינ־טערעסירט, איידער זיי זיינען אהער גע־קומען. איך האָב, למשל, נישט באַ־מערקט אין לאָנדאָן דעם "היים וועל", די ביינקשאפט צו דער אלטער היים ווי עס איז צו זעען, למשל, ביים אמעריקאנער אידן. די ערשטע צייטן לייענט ער נאָר דער אמעריקאנער, די אידישע צייטונגען פון דער היים, אָבער ביסלאכווייז הערט אויף דער אינטערעס אפילו ווען מען איז נאָך נישט אינגאנצן שוה בשוה מיט דער ענגלישער עברי אין מען כאפּט זיך צו אן ענגלישן "פייפער". מען פילט זיך נעענטער אפילו צו אמעריקע און צו איר פרעסע, ווי צו צייטונגען פון דער היים. די אלטע היים ווערט עפּעס אזוי ווייט, פרעמד, אז זי פליט אריס אינ־נאנצן פון זכרון.

ס'איז אפילו פאראן אין לאָנדאָן א "פארבאנד פון פּוילישע און אוקראינישע אידן", אָבער ער טוט אויף ווייניק ממ־שותיקעס כאראקטער.

דאָס איז אויך די סיבה, פארוואָס דער ציוניזם איז שוואך אנטוויקלט אין ענג־לאנד, אין דעם לאנד, וואו ס'ווערט גע־שמידט זיין גורל און וואָס בכלל גע־לינגט דאָ נישט צו באוועגן די אידישע מאסן צו א ספּעציפיש אידישער אק־ציע, אזוי ווי אין אנדערע לענדער. דע־ריבער ארבעט אויך דער "קרן היסוד" דאָ זייער שוואך, הגם אין ענגלאנד זיי־נען פאראן טויזנטער און טויזנטער זיי־ער רייכע אידן, וואָס פארמאָגן א וואָ־רום געפיל אין אידישע ענינים. דאָס איז די ספּעציעלע ענגלישע פלאג וואָס האָט זיך געלייגט אויף אויף דעם אידישן געמיט.

אביסל אנדערש איז די לאגע אין פּאָ־ריז.

וויפיל אידן זיינען פאראן אין פּאריז? ווער קאָן דאָס וויסן. עס גייט אָן אן אויס־אויפערלאכער שטראָם. א שמאלער אָבער א פּערמענאנטער, קיין פּאריז און אויך צו ביסלאך אין די גרעסערע פּראָווינץ שטעט. די עקאָנאָמישע לאגע איז לעצ־טענס געווארן ערגער. מען פארלאנגט ארבעטס פאפּירן און אזעלכע איז שווער צו באקומען. פראנקרייך איז דאָס איינ־ציקע לאנד, וואָס האָט נאָך נישט באוויזן רעכט זיך אויסצוגרינען, וועט דיר נישט דורכלאָזן, למשל דעם "טי טיים" (די צייט פון טיי), דעם אזוי גערופענעם "פייוו אָ'קלאָק" (פינף אויגער), ווי אין דער היים דאָס מנחה דאוונען. אין דעם גרעס־טען געגיעג נאָך פּרנסה, אין סאמע מיטן ביזנעס, וועט ער זיך כאפּן ווי אמאָל ביי א פארגעפענער "שמונה עשרה", אז עס איז שוין באלד פיניף אזוינער אן ער וועט זיך־ארויסכאפּן אין דער ערשטער אן בעסטער קאפּע אויסצוטרינקען דעם ספּעציפיש ענגלישן "טי", א גלאז שטאר־קע טיי עסענע מיט אביסל מילך. אין די זעלבע זאך מיט אנדערע ענגלישע מנה־גים.

עס איז אויך א פאקט, אז אידן, אפי־לו די גרינע פארלירן נאָכן זיין א קור־צע צייט אין לאנד דעם נאָענאָן אינטערעס צו די אלע ענינים, וואָס האָבן זיי אינ־טערעסירט, איידער זיי זיינען אהער גע־קומען. איך האָב, למשל, נישט באַ־מערקט אין לאָנדאָן דעם "היים וועל", די ביינקשאפט צו דער אלטער היים ווי עס איז צו זעען, למשל, ביים אמעריקאנער אידן. די ערשטע צייטן לייענט ער נאָר דער אמעריקאנער, די אידישע צייטונגען פון דער היים, אָבער ביסלאכווייז הערט אויף דער אינטערעס אפילו ווען מען איז נאָך נישט אינגאנצן שוה בשוה מיט דער ענגלישער עברי אין מען כאפּט זיך צו אן ענגלישן "פייפער". מען פילט זיך נעענטער אפילו צו אמעריקע און צו איר פרעסע, ווי צו צייטונגען פון דער היים. די אלטע היים ווערט עפּעס אזוי ווייט, פרעמד, אז זי פליט אריס אינ־נאנצן פון זכרון.

ס'איז אפילו פאראן אין לאָנדאָן א "פארבאנד פון פּוילישע און אוקראינישע אידן", אָבער ער טוט אויף ווייניק ממ־שותיקעס כאראקטער.

דאָס איז אויך די סיבה, פארוואָס דער ציוניזם איז שוואך אנטוויקלט אין ענג־לאנד, אין דעם לאנד, וואו ס'ווערט גע־שמידט זיין גורל און וואָס בכלל גע־לינגט דאָ נישט צו באוועגן די אידישע מאסן צו א ספּעציפיש אידישער אק־ציע, אזוי ווי אין אנדערע לענדער. דע־ריבער ארבעט אויך דער "קרן היסוד" דאָ זייער שוואך, הגם אין ענגלאנד זיי־נען פאראן טויזנטער און טויזנטער זיי־ער רייכע אידן, וואָס פארמאָגן א וואָ־רום געפיל אין אידישע ענינים. דאָס איז די ספּעציעלע ענגלישע פלאג וואָס האָט זיך געלייגט אויף אויף דעם אידישן געמיט.

אנטווערפן איז א גרויסער עקאָנאָמי־שער צענטער מיט ספּעציעל אידישער פּראָדוקציע: דימאנטן. זי ליגט כמעט אינגאנצן אין אידישע הענט. דו גייסט פארביי די בערזע יערן טאג ביי נאָכמיטאג, זעסטו, ווי עס רוישט דארט בלויז פון אחינו בני ישראל: בריליאנטן הענדלער, אגענטן, עקספּארטן, און סתם מבינים, וואָס דרייען זיך ארום מיט די שטעקלאך אין די הענט ווי אין די אמאָ־ליקע גוטע צייטן. מען דערציילט, בעת דער מלחמה האט זיך דער דימאנטן האנ־דעל געהאט איבערגעטראָגן קיין אמ־סטערדאם (האָלאנד). אָבער ווען די מל־חמה האט זיך נאָר געענדיקט, אין יאָר 1918, האט די בעלגישע רעגירונג גע־שיקט אירן א פּאראשטייער קיין אמ־סטערדאם בעטן די אידן, זיי זאָלן זיך אומקערן קיין אנטווערפן. זיי האָבן טאָ־קע אָנגענומען די פריינדלאכע איינלא־דונג און זיי האָבן דאָ ווייטער אָנגעהויבן אנטוויקלען דעם דימאנטן האנדל.

ווען דו גייסט נאָר ארויס פון דעם הויפּט וואקזאל, קומסט אין דער סאמע רוישיקסטער נאס: פּעליקאן־סטראאס, וואָס איז געפּאקט מיט אידן, מיט גרויס־סע געשעפטן און האנדלס הייזער. דו זעסט אידן פון די נאָלעווקעס, מיט דעם אידישן לשון, מיט די אידישע תבואות, מיט דעם גמרא ניגון, אידן אין געהאק־טע קאפּאטעס, מיט לאנגע בערד, וואָס פּילן זיך דאָ, ווי אין דער היים. מען דאוונט און לערנט אין די בתי מדרשים, מען פירט מחלוקות צוליב עליות און אין אונזערע מקומות. אויך דאָס ציוניסטישע לעבן איז דאָ שטארק, דער "מזרחי" פּאראפּאנט דאָ איינעם פון זיינע פירער: דערבערב רבי אביגדור עמיאל, געווענדער רב אין גרא עווא. פאראן א העברייאישע מיטל שולע "תחכמוני", שולן פון יסו־די תורה" און אפילו חדרים מיט ישיבות, וואו מען לערנט געשמאק גמרא. אין א נישט אידישער גאס האָב איך געהערט ווי צוויי יונגע בחורים האָבן זיך מפּלפּל גע־ווען אין עפעס א סוגיא ווי אין סלאבאד־קע.

דער קאנטאקט מיט פּוילן איז זייער א גרויסער. פאראן א רייע בוכהאנדלונגען פון רומ"ל און אנדערע העברייאישע און אידישע ביכער, וואָס ווערן געשמאק גע־קויפט. די אידישע פּרעסע פון ווארשע, אפילו די נאָכמיטאג צייטונגען, ווערן דאָ גוט פארשפּרייט, הגם עס דערשיינען דאָ צוויי אייגענע אידישע צייטונגען. יערעס געשעענישע אין דער אלטער היים האָט דאָ א גרויסן אָפּקלאנג. א שטיק אידיש מזרח לעבן אין דער מעטראָפּאָליע פון פּלאנדרין.

(פארטזעצונג אויף זייט 3)

מיט די ארעסטירטע אין סאוועט רוסלאנד

ידיעות פון דער אויסלענדישער דעלעגאציע פון דער ציוניסטיש־סאָציאליסטישער פארטיי (צ. ס.) אין פּ. ס. ס. ר.

(פארטזעצונג)

אין אָקטאָבער 1929 האָט מען גע־בראכט אין יארצייווא (300 קילאָמע־טער פון ענינגראד) ביי 15,000 מענשן, וועלכע זיינען פאר'משפט געווארן צום קאנצלאגער. זיי זיינען אלע געקומען: פון דעם אלעקסאנדראָווע צענטראל ביי אירקוטסק, פון קארסנאיארסק, אצינסק, נאוואסיבירסק, דער קאנצלאגער איז ניט געווען פארטיק אויפצונעמען אזא גרויס־סע צאל ארעסטירטע. זיי האָבן געמוזט געכטיקן אונטערן פריינען הימל. כמעט אלע זיינען געווען בארוועס, הויל און קראנק. דעם קאנצלאגער איז די באציאונג פון דער אדמיניסטראציע צו די ארעס־טירטע אזא גרויזאמע, אז פון 15,000 מענשן, וועלכע זיינען אָנגעקומען אין אָקטאָבער 1929 זיינען פארבליבן אין יארצייווא ביז מאי־יוני 1930 ביי פיר הונדערט מענשן. די גרעסטע טייל ארעס־טאנטן זיינען אויסגעשטאָרבן פון קראנק־הייטן און הונגער.

פילע אנטלויפן פון די קאנצלאגערן, נאָר אויף אלע ווענן היטן זיי אונטער סאָלדאטן פאסטנס. אין מארט 1930 ביי פיר נען צוויי פּויערים געפאָרן פון דעם דאָרף מאָקלאָקאָווא (35 קילאָמעטער פון יע־ניסייסק). די סאָלדאטן האָבן באפוילן די פּויערים אָפּשטעלן זיך. דיי לעצטע האָ־בען פארהערט דעם באפעל. די סאָלדאטן האָבן געשאָסן און זיי האָבן ביידע פּויי־ערים דער'הרג'עט.

די אדמיניסטראציע פון די קאנצלאָ־גערן, אויסער דער הויפּט פארוואלטונג, ווערט באשטימט פון די סאמע ערגסטע עלעמענטן פון די ארעסטאנטן גופא. באַ־זונדערס פון די פאר'משפט'ע צעקיסטן, קרימינאלע פארברעכער און אנדערע לומ־פּען־פּראָלעטאַרישע עלעמענטן. די קלעג־סטע געהאלט פון אזא "אדמיניסטראַ־טאר" איז 80־100 רובל א חודש מיט'א גוטן "פּאיאק". יעדער מאָסקווער ארבע־טער וואָלט שטארק מקנא געווען אזא "פּאיאק".

ווער ווערט איצט געשיקט אין די קאנצלאגערן? — דר קאטעגאריעס פון פארבריעכער: 1) די פאר'משפט'ע אויף הערער פון דריי יאר טורמע, 2) אדמיני־סטראטיוו פארשיקטע, גייסטלאכע, "עקא נאָמיסטן", ק. ר.'ן (קאָנטר־רעוואָלוציאָ־נער) און א. וו. 3) פּויערים פון אויקראי־נע און טורקעסטאן, וועלכע ווערן פאר־שיקט אין די צענדליקער טויזנטער, ווייל

דריי גרויסע אידישע צענטערן אין דריי לענדער, וואָס קוים דריי־פיר שעה רייזע טיילט אָפּ איינעם פון דעם צווייטן און דאָך איז דער אונטערשייד צווישן זיי זייער א גרויסער.

לאָנדאָן, מיט אירע, אומגעפער, 175 טויזנט אידן, וועט אין איין דור ארום, אויב די אימיגראציע וועט זיין אזוי שוואך, ווי היינט, איינגאנצן אויפהערן צו זיין א אידישער צענטער. ביי היינ־טיקן טאג איז עס טאקע א שטאָט מיט קאָמפּאקטע אידישע מאסן, וואָס לאָזן זיך גוט פילן און זיי זיינען אָנגעענדיק אין דער אכט מיליאָנענדיקער מעטראָפּאָ־ליע. פאראן גאנצע קווארטאלן באזעצט מיט געדיכטער אידישער באפעלקערונג; אין אידישע הענט געפינען זיך גרויסע אין אידישע געטאָ. דער וויטשעפּל איז גע־ווען אמאָל